

LATINSKI PISCI NA SLOVENSLEM*

Ob naslovu Simonitijeve bibliografske publikacije bo bralec, tudi če je več latinščine, najprej za hip občrnel. Naslov bi lahko poslovenili kot »Latinski pisatelji novejšega obdobja iz Slovenije«. Pod »novejšim obdobjem« si v slovenski literarni (ali politični) zgodovini navadno predstavljamo zadnja tri desetletja. V latinščini obdobje ne merimo po desetletjih, temveč po stoletjih in tisočletjih; v konkretnem primeru je mišljeno razdobje od pojava prvega latinskega tiska na Slovenskem (1470) do leta 1848. Pod latinskimi tiski iz tega razdobja se bo povprečni izobraževanec morda domislil Bohoričeve slovnice (*Arcticae horulae*), morda tudi še Herbersteinovih Moskovskih zapiskov ali Schönlebnovih teoloških, zgodovinskih in drugih razprav. Toda vsakdo bo najbrž presenečen občrnel ob impresivni številki, koliko latinskih tiskov je Simoniti zabeležil v svojem pregledu: čez 1700 bibliografskih enot!

Res je sicer, da k tej visoki številki precej pripomorejo razni dekreti, diplome, zakonski predpisi, ki so pisani brez slehernih literarnih pretenzij in imajo kvečjemu dokumentarno vrednost; dalje latinski predgovori, posvetila ali naslovne strani k nemškim, slovenskim ali drugačnim publikacijam, številni ponatisi istih del in podobno. Toda tudi če odštejemo vse takšne tiske, ki včasih obsegajo komaj eno stran, ostane delež latinskih besedil v naši kulturni preteklosti še zmerom presenetljivo visok.

Zato morda ne bi bila pretirana trditev, da je naša starejša literatura v bistvu trojezična: naši pisatelji objavljajo svoja dela deloma v slovenščini, deloma v nemščini in latinščini. Čeprav so ta dela napisana v tujem jeziku, so vendar izraz istega narodnega duha in istega ustvarjalnega hotenja, le da se v primeru latinske publikacije obračajo na širši, mednarodni krog občinstva. In kakor si slovenske literarne zgodovine ne moremo zamišljati brez omembe Valvazorjeve *Die Ehre des Herzogtums Krain* in brez omembe Prešernovih nemških poezij, tako sodi vanjo tudi precejšen del latinskih tekstov, zabeleženih v tej bibliografiji. Kdo vse pri nas ni pisal in objavljaj svojih del tudi v latinščini! Tu zasledimo imena vseh naših velikih protestantskih piscev — Primoža Trubarja, Jurija Dalmatina, Adama Bohoriča, Sebastijana Krelja —, dalje Tomaža Hrena, J. V. Valvazorja, Janeza Svetokriškega, Marka Pohlina, Matija Kastelica, Valentina Vodnika, Jerneja Kopitarja, Franca Miklošiča, A. M. Slomška

in številnih drugih. Še daljša je vrsta tistih piscev, ki so svoja dela objavljali sploh samo v latinščini, kot npr. oba Vergerija, Gallus, Perger, Hvale, večina članov *Academiae operosorum*, in drugi. Če so bili ti avtorji v naših literarnih zgodovinah pogosto precej mačehovsko obravnavani, tedaj je bilo temu krivo predvsem pomanjkanje ustreznega delovnega pripomočka: podatki o njihovih delih so namreč precej odmaknjeni in raztreseni, sama dela pa v mnogih primerih skoraj nedosegljiva.

Ta ovira je sedaj odstranjena. Simonitijeva bibliografija bo posled nepogrešljiv pripomoček slehernemu, ki bo raziskoval našo starejšo kulturno zgodovino, našo ustvarjalnost na literarnem področju, naš prispevek razvoju filozofije, teologije in eksaktnih znanosti. S pridom bo po njej posegal zlasti, kdor bo skušal ugotavljati, koliko je šla naša znanstvena misel in literarna ustvarjalnost do začetka XIX. stoletja v korak z razvojem znanosti in literature drugod po svetu. Bogastvo naše latinistične literature, ki smo ga doslej le slutili, leži zdaj tako rekoč razprostrto pred nami.

Poleg bibliografije po abecednem zaporedju avtorjev, ki sestavlja osrednji del knjige (str. 11—154), je posebno dragocen sistematični indeks (str. 155—182), kjer so naši latinisti razvrščeni po posameznih strokah. Kot je razvidno iz tega indeksa, so najštevilnejše zastopani latinski teksti nabožne in teološke vsebine, ki zajemajo 12 stolpcev ali skoraj četrtno vseh naslovov (verjetno bi bil ta odstotek še višji, če bi seštevali slovenske publikacije iz istega obdobja). Zanimivo je, da naše latinsko leposlovje ne zaostaja dosti za versko literaturo, saj obsega deset stolpcev ali približno petino vseh naslovov. Presenetljivo visok je tudi delež medicinskih tekstov (šest stolpcev ali skoraj desetina vseh naslovov).

Vendar niso vsi avtorji, ki so zabeleženi v Simonitijevi bibliografiji, slovenskega rodu. Kot lahko razberemo iz latinskega predgovora, so v bibliografiji zaobsežena: 1. latinska dela avtorjev slovenskega rodu, ki so bila izdana v Sloveniji ali zunaj nje; 2. latinska dela avtorjev tujega rodu, ki so bili rojeni v Sloveniji; 3. latinska dela tujih avtorjev, ki so bila natisnjena ali ponatisnjena v Sloveniji; 4. dela, ki so jih Sloven-

* Primož SIMONITI, *Sloveniae scriptores Latini recentioris aetatis*. Bibliographiae fundamenta. Zagreb—Ljubljana 1972.

ci iz tujih jezikov prevedli v latinščino. Z drugimi besedami, pri obravnavanem gradivu se križata dva kriterija: kriterij nacionalne pripadnosti avtorjev in kriterij geografske provenience tiskov.

Ob tem se nehote vsiljuje vprašanje, ali ne bi bilo umestno, v takšno bibliografijo pritegniti še eno vrsto latinskih besedil: v tujini natisnjena latinska dela avtorjev, ki so bili sicer tujega rodu, a so dalj časa živeli in delovali v Sloveniji ter opisovali naše kraje ali naše razmere in kot taki nedvomno sodijo v naš kulturni prostor. Tako bi npr. v bibliografijo sodil verzificirani opis Cerknškega jezera, ki ga je v XVI. stoletju objavil Leonberg iz Regensburga (*Amoenissimae iuxta atque fertilissimae in convallibus sitae regiunculae Cirknizae descriptio*). Težko pogrešamo v takšni bibliografiji Hieronima Megiserja, zlasti njegova slovarja *Dictionary quattuor linguarum* in *Thesaurus Polyglottus*. Sestavljaavec bibliografije bi v takšnih primerih, ki so mu brez dvoma znani, pač lahko prekršil togo zastavljene okvire in se ravnal po »posluhu«. Navsezadnje so Megiserjeve publikacije za našo kulturno preteklost pomembnejše kot pa npr. dve od mnogih latinskih izdaj Tomaža Kempčana, ki sta bili slučajno tiskani tudi v Ljubljani in sta kot taki zašli tudi v bibliografijo (prim. števil. 1456 in 1457).

Še težje pogrešamo v bibliografiji G. A. Scopoliya, ki je šestnajst let preživel v naših krajih ter objavil dela kot *Flora Carniolica*, *De Hydrargyra Idriensi*, *Entomologica Carniolica* in vrsto drugih publikacij, ki so »našo domovino razglasile prek njenih meja« (Zm. Bufon v SBL). Scopolijeva *Flora Carniolica* je npr. sicer res izšla na Dunaju, toda napisana je bila v Idriji, kot navaja avtor sam v posvetilu cesarici Mariji Tereziji: *Dabam Idriae 15. Junii 1760*. Podobno velja tudi za nekatere publikacije Baltazarja Hacqueta. Slednji je bil sploh pravi brezdomec, nemiren kozmopolit, ki je sorazmerno še najdlje, celih 21 let, zdržal ravno v Sloveniji. Sicer pa je občutek narodne pripadnosti pri mnogih izobražencih tega obdobja še precej relatiiven pojem. In navsezadnje se lahko vprašamo, kaj je pomembnejše: dejstvo, da je bil kdo rojen v Sloveniji (in še to je v nekaterih primerih sporno!) in nato vse življenje preživel na Dunaju ali kje drugje ter objavjal dela, ki so nastala v nekakšnem nacionalnem vakuumu, se pravi dela, ki bi lahko nastala kjer koli v tedanjem humanističnem svetu, ali dejstvo, da je kdo v Sloveniji preživel nekaj let ali desetletij, spoznal in vzljubil našo deželo in naše ljudi (ali jih naposled

tudi zamrzil, kot Hacquet) ter si tu spletal prijateljske in sorodstvene vezi?

Seveda za te omejitve ne odgovarja sestavljaavec bibliografije, kajti delovni okviri so mu bili dani od zunaj, od Medakademijskega sveta za izdajo Slovarja novejše latinščine v Jugoslaviji (*Concilium trium academiarum lexico Latinitatis recentioris aetatis Iugoslaviae condendo*), ki je pobudnik te bibliografije. Ti okviri so morali biti usklajeni s podobno zasnovano bibliografijo hrvaških latinistov, ki jo je pred leti (1968) v treh zvezkih izdal Šime Jurić. Juriceva in Simonitijska bibliografija, ki ji ma bo sledila še — verjetno precej skromnejša — bibliografija srbskih latinistov, sodita v serijo, ki ima skupen naslov *Iugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatis* in ki je zamišljena kot osnova za ekscerpiranje gradiva za Slovar novejše latinščine v Jugoslaviji. Toda ravno zato, ker ta bibliografija ni sama sebi namen, bi morala upoštevati besedila, kot so omenjene Scopolijeve in Hacquetove razprave; ravno te in podobne publikacije vsebujejo marsikatero specifičnost latinskega besedišča, ki se je porajalo na Slovenskem. Če je res, da je dobila novodobna latinščina v vsaki deželi poseben kolorit, tedaj pride »slovenska latinščina« lepo do izraza ravno v delih omenjenih avtorjev. Tako npr. navaja Scopoli v svoji Flori 127 slovenskih rastlinskih imen (*nomina Carniolica*); in Hacquet daje številnim rastlinam znanstvene oznake po naših krajih (*Rhannus Hydriensis*, *Gentiana Terglovensis*, *Scabiosa Trenta*, *Athamanta Golaka* itd.).

V zastavljenih okvirih in omejitvah je sestavljaavec svoje delo opravil z vzorno znanstveno akribijo, z doslednostjo, ki pride do izraza zlasti pri transkripciji lastnih imen v raznih variantah, s suverenim poznavanjem gradiva in s solidnim obvladanjem bibliografske metode. Ker gre za pionirsko delo na tem področju, je seveda razumljivo, da so v njem ostale še tudi nekatere vrzeli; to je predvidel že avtor sam v predgovoru. Naj na tem mestu opozorim na nekaj manjših pomanjkljivosti!

V bibliografiji ni zabeležena knjiga Ožbalta Gutsmana *Christianske resnize* (Celovec 1770), ki vsebuje med drugim tudi latinsko posvetilo predstojniku (4 strani), navdilo dušnim pastirjem (*Ad animarum curatores*, 2 strani) in latinsko kazalo. — Dalje pogrešam navedbo natisa apokrifne 39. in 40. Horacijeve ode v Linhartovi pesniški zbirki *Blumen aus Krain*. — Ob Andreju Divu je Simoniti zabeležil presenetljivo visoko

število (kar petnajst) izdaj in ponatisov njegovega latinskega prevoda Homerja. In vendar njihova vrsta s tem še ni izčrpana: zadnja takšna izdaja iz Divovim prevodom Homerja je izšla, kot sem omenil v svojem zapisku o Andreju Divu (ZČ 24, 1970, 273), leta 1656 v Amsterdamu. — Za filozofa Antona Erbera (bibliografske enote 349—355) bi bilo lahko zaradi večje preglednosti navedeno tudi vzporedno geslo *Erberg*, ker se v strokovni literaturi večkrat navaja tudi pod tem imenom (npr. v SBL). — Podatke o dveh ljubljanskih izdajah latinske vadnice jezuita Emanuela Alvara (iz leta 1686 in 1694) bi bilo treba dopolniti še z omembo izdaje, ki jo je leta 1733 natisnil ljubljanski tiskar Adamus Friedericus Reichhard.

Več vrzeli je tudi med viri, ki so navedeni uvodoma (*Notae compendiarie fontium*, str. 7—10). Tu npr. pograšam Schmidtovo *Zgodovino šolstva in pedagogike na Slovenskem* ter prva dva zvezka Pogačnikove *Zgodovine slovenskega slovstva*, ki ravno

našim latinistom odmerja sorazmerno več prostora kot prejšnje literarne zgodovine. Tako npr. omenja Pogačnik ZSS I str. 179 delo nekega Jožefa Kosana, *Christianus moribundus* (1749), ki ni zabeleženo niti v Simonitijevi bibliografiji niti v SBL. Ker se med viri omenja npr. Goliev prevod Herbersteinovih Moskovskih zapiskov, bi bilo prav, da bi bil omenjen tudi Mlinaričev prevod Valvazorjevega *Theatrum mortis humane* s spremno besedo Emilijana Cevca (1969).

Toda to so le obrobne pripombe, ki ne zmanjšujejo teže in pomembnosti tega bibliografskega priročnika.

In še sklepna pripomba: Simonitijevo delo naravnost kliče po podobno zasnovani bibliografiji starejših nemških tekstov, ki so nastali na Slovenskem. Predvsem pa po novi, dopolnjeni izdaji Simoničeve Slovenske bibliografije.

Kajetan Gantar
Filozofska fakulteta v Ljubljani

KETTE IN BEVK V »SLOVENSKI KULTURNI ZAKLADNICI«

V uredniškem konceptu in interpretaciji Kettejeve poezije, ki je izšla lanskega septembra kot dvanajsta¹, in Bevkovega romana Kaplan Martin Čedermac, ki ga je kot trinajsto knjigo² zbirke »Iz slovenske kulturne zakladnice« izdala mariborska založba Obzorja lanskega novembra, sta opazna dva literarno teoretična in literarno zgodovinska nazora, ki prevladujeta v današnjem slovenskem kulturnem prostoru: eksistencialističen, ki v idejnih in filozofskih plasteh umetnine in umetnosti sploh odkriva osnovna znamenja resnice besedne umetnine, in tradicionalen, ki pojmuje umetnost in umetnino kot harmoničen proizvod izjemnega človeka-ustvarjalca in njegovega specifičnega položaja v družbi, ki je tudi sama specifična in zategadelj sama po sebi vpliva na umetnikovo delo in njegove fabulativne, idejne, stilne in jezikovne determinante. Metodi, kot kaže že dejstvo, da se pojavljata ob istem času in v isti ediciji, zaradi odprtosti, ki jo razodevata teksta spremnih študij Nika Grafenauerja in Franceta Koblarja, ne izključujeta druga druge, čeprav je tudi res, da ne iščeta medsebojnih zvez, temveč s priznanjem, da sta samo ena izmed mnogih (Grafenauer) ali z zavestjo o variabilnosti (Koblar) priznavata resnico in pomen tudi drugim.

V postopku Nika Grafenauerja sta prisotni tudi zavest in ambicija, aktualizirati Kettejevo poezijo, zategadelj opis ontološke zgradbe pesnikovega poetskega sveta v ustreznem zgodovinskem kontekstu osvetljuje s stališča sodobnega eksistencialističnega mišljenja biti z namenom, da bi dognal, kako se resnica naše nacionalno historične prakse izraža v resnici Kettejevega pesniškega sporočila, in — nasprotno — na kakšen način se sporočilo Kettejeve poezije vključuje v območje realnosti zgodovinskega sveta in aktualizira v njem. Gre torej za dognanje identifikacije zgodovinske resnice — se pravi: slovenstva — s pesniško ali njune medsebojne negacije. Izhodiščno gradivo — Grafenauer namreč izhaja iz odmevov na Kettejevo pesniško knjigo in iz Cankarjevega in Aškerčevega spora o Kettejevi poeziji potegne skupni vrednostni znak vrhunske kvalitete: narodni duh — gravitira k identifikaciji, ki jo Grafenauer odkriva v Kettejevem predavanju »O lirični poeziji«, ki je bilo v avtor-

¹ Dragotin Kette, *Poezije*. Uredil in spremno besedo napisal Niko Grafenauer. Maribor, Založba Obzorja, 1971. Iz Slovenske kulturne zakladnice 12. 242 str.

² France Bevk, *Kaplan Martin Čedermac*. Uredil in spremno besedo napisal France Koblar, Založba Obzorja, 1971. Iz slovenske kulturne zakladnice 13. 250 str.